

Alkohol, násilí a agrese

Jak vědecká, tak i laická veřejnost si je vědoma dvoustranného vztahu mezi konzumací alkoholu a násilným a agresivním chováním. Nejen, že alkohol může vést ke zvýšené agresivitě, ale viktimizace agresivních jedinců může vést ke zvýšené konzumaci alkoholu. Násilí můžeme definovat jako chování, které úmyslně působí, nebo se pokouší způsobit škodu. Násilí je „podmnožinou“ širší kategorie – agrese, která zahrnuje nebezpečné chování, hostilitu a útoky, které mohou být i netělesné. Následující řádky jsou o vztahu alkoholu, agresivity a násilí, a o roli, jakou v regulaci chování hraje mozek. Pochopení vztahu mezi alkoholem a agresivitou je klíčové pro prolomení začarovaného kruhu nadužívání alkoholu a násilí.

Šíře vztahu alkoholu a násilí

Americká studie J. Roizena shrnuje procentuální zastoupení delikventů, kteří byli v době spáchání násilného trestného činu pod vlivem alkoholu, následovně: 86% pachatelů vražd, 37% ublížení na zdraví, 60% sexuálních deliktů, 57% mužů a 27% žen při domácím násilí, 13% pachatelů trestných činů jejichž oběťmi jsou děti. Tato data tvoří horní hranici kvalifikovaných odhadů odborníků.

Vztah alkohol – násilí

Komplexní vztah mezi alkoholem a násilím se pokouší vysvětlit několik modelů. Při výzkumu a experimentech na zvířatech bylo nutné vyhnout se riziku vážného ohrožení subjektů, proto jsou závěry těchto výzkumů postaveny spíše na projevech netělesné agrese. Studie zaměřené na lidi stojí na epidemiologických datech.

Alkohol jako prekurzor násilí

Přímé účinky alkoholu

Alkohol může stimulovat agresi či násilné chování přímým narušením normálních funkcí mozku. Například podle *disinhibiční hypotézy* oslabuje alkohol mechanismy, které za

běžných okolností tlumí impulzivní chování – včetně neadekvátní agresivity. Narušením procesu zpracování informace může dojít k chybnému vyhodnocení společenského podnětu a tím k nepřiměřené reakci na vnímané ohrožení. Zúžení pozornosti může zároveň vést k chybnému posouzení rizika dané akce a dopadu aktuálního násilného impulsu.

Někteří výzkumníci použili pro zkoumání vztahu alkoholu a agresivity modifikaci experimentu, který vznikl před více, než 35 lety (Millgam, Wiley, Gustafson). V tomto experimentu dává subjekt elektrické rány nebo jiné bolestivé podněty neviditelnému „oponentovi“, zdánlivě jako součást úkolu zaměřeného na učení a reakční čas. Subjektu není známo, že reakce „oponenta“ jsou simulovány počítačem. Jednotlivé zkoumané osoby vstupují do experimentu jak střízlivé, tak i po konzumaci alkoholu. Mnoho studií dokládá, že po konzumaci alkoholu došlo u zkoumaných osob ke zvýšení agresivity – tedy že subjekt administroval silnější a delší elektrické šoky v závislosti na množství alkoholu – na síle ebriety.

Na základě těchto zjištění lze předpokládat, že alkohol facilituje agresivní chování. Nicméně u zkoumaných osoby docházelo jen zřídka k agresivnějšímu chování aniž by měly pocit ohrožení nebo byly vyprovokovány. Dokonce ani intoxikované ani střízlivé osoby neužívaly bolestivé stimuly pokud byla možná neagresivní komunikace – například volba mezi elektrickým šokem a světelným signálem.

Tyto závěry se shodují s každodenní zkušeností – intoxikace sama o sobě násilí nezapříčiňuje. Následující pasáže zkoumá mechanismy, které se mohou společně s účinky alkoholu spolupodílet na zvýšení agresivity.

Sociální a kulturní očekávání

Alkohol může ústít v agresivní chování prostě proto, že to lidé čekají. Například, ve výzkumu kde bylo použito opravdových alkoholických nápojů a placebo a ukázalo se, že agresivita se zvýšila i u osob, které požíly placebo – a věřily, že pijí alkohol. Očekávání související s alkoholem týkající se mužské agresivity v kombinaci s rozšířeným přesvědčením, že ženy jsou po alkoholu sexuálně povolnější a méně schopné sebeobrany, může souviset se vztahem mezi alkoholem a znásilněním.

Naopak, osoba, která má v úmyslu spáchat násilný čin si může „dát na kuráž“, nebo s úmyslem později svést své jednání na opilost. K tomu dochází kupodivu poměrně často – díky velmi populárnímu úhlu pohledu - totiž, že pro opilce platí trochu jiná pravidla, než pro střízlivé lidi.

Násilí jako prekurzor nadužívání alkoholu

Viktimizace dětí

Sexuální zneužívání či zanedbávání najdeme u lidí, kteří mají problémy s alkoholem, spíše v anamnézách žen. Widomovy studie dokládají vztah mezi viktimizací dětí a pozdějšími problémy s alkoholem u mužů. Dokonce i děti, které byly pouze svědkem domácího násilí, se učí imitovat roli agresora či oběti a tím vznikají podmínky pro problémové pití a násilí, které mohou přetrvávat po celé generace.

A konečně nezamýšlené komplikace, které mohou poškodit nervový systém při porodu kombinované se zanedbáváním ze strany rodičů v rodině alkoholika mohou predisponovat člověka k násilí, kriminálnímu chování a dalším poruchám chování.

Životní styl

Násilí může být prekurzorem nadužívání alkoholu jak u násilníků tak u jejich obětí. Například lidé se sklony k agresivitě mohou častěji vyhledávat společenské prostředí, kde se alkohol ve zvýšené míře konzumuje. Shrnutí - násilí může mít za následek zvýšenou konzumaci alkoholu, která následně udržuje násilné a agresivní chování.

Nejčastější příčiny nadužívání alkoholu a násilí

V mnoha případech má nadužívání alkoholu a sklony k agresivitě běžné příčiny. Mohou souviset s temperamentem, se sklony k vyhledáváním rizika a se sociálním prostředím, které může podporovat nebo dokonce vytvářet podmínky pro deviantní chování (například delikventní vrstevnické skupiny, nedostatek rodičovské kontroly).

Dalším příkladem běžné příčiny násilí, související s problémy s alkoholem, je tzv. antisociální porucha osobnosti a alkoholismus II. typu (časný alkoholismus). Antisociální

porucha osobnosti je psychiatrická diagnóza charakterizovaná naprostým nerespektováním práv druhých, projevující se nezřídka násilným a kriminálním chováním. Alkoholismus II. typu je typický tím, že je z velké části dědičný a přechází z otce na syna, časným rozvojem alkoholismu (často již během adolescence) a antisociálním, někdy násilným chováním. Alkoholici II. typu a osoby s antisociální poruchou osobnosti mají tendenci k násilí a nadužívání alkoholu. Často mají podobnou genetickou výbavu.

Zdánlivé příčiny a souvislosti

Tyto příčiny mohou pramenit v koincidenci konzumace alkoholu a násilí. Například – konzumace alkoholu je u mnoha mladých lidí běžným chováním, normou – zvláště u těch, kteří nejčastěji páchají násilné činy. Může se tedy stát, že pití a násilí jdou ruku v ruce zcela náhodou. Nadto, násilníci, kteří pijí, mají větší šanci, že budou dopadeni, než ti, kteří jsou střízliví. Důsledkem je, že je takových osob v policejních statistikách více. Někdy je obtížné odlišit zdánlivé příčiny od běžných, reálných příčin.

Fyziologie násilí

Přestože je lidské chování ovlivňováno a do velké míry určováno prostředím a učením, podílejí se na něm i biologické faktory. Jednotlivci se liší v tom, jak pracuje jejich mozek – a tím je možné vysvětlit fakt, že nadužívání alkoholu může u jistých osob stabilně ústít v agresivní chování a u jiných nikoliv. Následující řádky se zabývají některými možnými aspekty biologických příčin agresivního chování.

Serotonin

Serotonin je mozkový neurotransmiter, u něhož se předpokládá, že funguje jako inhibitor. Díky tomu může vést snížená hladina serotoninu ke zvýšení impulsivity a agresivity, stejně jako je tomu u II. typu alkoholismu u mužů.

Na základě výzkumů na zvířatech byl vytvořen model, který simuluje některé charakteristiky alkoholismu u lidí. Opice druhu makak rhesus konzumuje někdy alkohol v množství, které je pro intoxikaci dostačující. Opice se sníženou produkcí serotoninu konzumovaly alkohol ve zvýšené míře, mimo to u nich docházelo k situaci neodpovídající a excesivní agresivitě. Toto chování a chemické procesy v mozku velmi připomínají

alkoholismus II. typu. Je zajímavé, že jak u lidí tak i u makaků vede zanedbávání mláďat / dětí k agresivitě a zvýšené konzumaci alkoholu – spojené se sníženou produkcí serotoninu.

Přestože data nejdou v tuto chvíli ještě zcela potvrzena, je pravděpodobné, že spojení alkoholu a agresivity souvisí i s dalšími transmittery – s dopaminem a noreadrenalinem. Tyto látky pravděpodobně ovlivňují agresivitu, sexuální chování a úroveň konzumace alkoholu. Tomu by odpovídala i získaná data o častém vztahu konzumace alkoholu a sexuálního násilí.

Testosteron

Tento steroidní hormon je odpovědný za vznik primárních a sekundárních mužských sexuálních charakteristik. Vysoká hladina testosteronu je často spojena s agresivitou, podezřívavostí a hostilitou. Při experimentech na zvířatech se ukázalo, že po požití alkoholu došlo u dominantních opic – které měly zvýšenou hladinu testosteronu a agresivity - k dalšímu zvýšení agresivity. Naproti tomu u submisivních opic ke zvýšení agresivity nedocházelo. Tyto opice nebyly agresivní ani před požitím alkoholu a hladina testosteronu u nich byla nízká.

Tato zjištění mohou vnést nové světlo do problému násilí u lidí. U lidí je násilí často záležitostí adolescentů a mladých mužů, kteří mají v porovnání s běžnou populací zvýšenou hladinu testosteronu. Mladí muži se sklony k násilí velmi často věkem „ochladnou“ a okolo čtyřicátého roku se uklidní. V tomto věku začíná hladina testosteronu klesat a hladina serotoninu se zvyšuje. Oba tyto faktory mají za následek omezení agresivního chování.

Závěr

Žádný model není sto postihnout všechny jedince na světě. Alkohol může zvyšovat riziko násilného chování pouze u některých jedinců nebo subpopulací a pouze za jistých podmínek a v určitém sociokulturním prostředí.

Přestože se máme stále co učit, je jasné, že některé druhy násilného chování je možné měnit a ovlivňovat a jiným je možné předcházet. Například u párů, které prošly párovou terapií při léčbě alkoholismu, došlo též k omezení hostilního a násilného chování. Mimo to probíhá vývoj léků, které jsou schopny násilné chování tlumit. Mezi tyto léky patří

antikonvulsanty (např. karbamazepin), stabilizátory (lithium) a antidepresiva, obzvláště ta, která stimulují produkci serotoninu (např. fluoxetin). V rámci těchto výzkumů a vývoje nových léků se nicméně nerozlišuje mezi alkoholiky a abstinenty, popřípadě osoby, které mají problémy s alkoholem, z výzkumu zcela vylučují.

Zdroj: National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism

Zpracoval: Matěj Černý